

MARIJA VRKIĆ ŽUVANIĆ
Zalistavac

Izdavač:

Narodni muzej Zadar

Suizdavač:

Matica hrvatska Zadar

Za izdavače:

Renata Peroš

Božidar Šimunić

Autorica teksta i crteža:

Marija Vrkić Žuvanić

Stručna suradnica i recenzentica:

Jasenska Lulić Štorić

Lektorica:

Zlata Derossi

Prijevod na engleski:

Marko Lukić

Fotografije:

Željka Tomaš

Skeniranje crteža:

Željka Tomaš

Grafikart d.o.o., Zadar

Grafička priprema i tisak:

Grafikart d.o.o., Zadar

Naklada:

500 primjeraka

ISBN:

978-953-7477-40-0

978-953-247-086-4

CIP-Katalogizacija u publikaciji

Znanstvena knjižnica Zadar

UDK 391.2:746.3>(035)

746.3:391.2>(035)

VRKIĆ Žuvanić, Marija

Zalistavac : tekstilni mozaik : priručnik /
<autorica teksta i crteža> Marija Vrkić Žuvanić ;
<prijevod na engleski Marko Lukić ; fotografije Željka
Tomaš>. - Zadar : Narodni muzej : Matica hrvatska,
2016. - 47 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 24 cm

Bibliografija. - Summary.

ISBN 978-953-7477-40-0 (Narodni muzej Zadar). -

ISBN 978-953-247-086-4 (Matica hrvatska Zadar)

150209089

MARIJA VRKIĆ ŽUVANIĆ

Zalistavac

TEKSTILNI MOZAIK

Priručnik

2016.

SADRŽAJ

Predgovor	7
Uvod	11
I. Likovni prikazi kao važan čimbenik u rekonstrukciji tradicijske odjeće	13
II. Primjerci sačuvanih zalistavaca i rekonstrukcije	18
III. Izrada	
1. Potrebni materijali i pribori za izradu zalistavca	34
2. Priprema podloge	34
3. Priprema mozaika	35
4. Tehnika izrade zalistavca	35
IV. Tekstilni mozaik u suvremenom životu	44

PREDGOVOR, ILI – MOŽE LI ZALISTAVAC POSTATI IN

Osim borbe za samoodržanje, stalne pratilice životnog hoda, kao i recesije koja se uvukla duboko u društvene i privatne budžete, postoji i mnogo drugih malih stvari koje čovjeka potiču da se odupire naletima teškoća i pesimizma te ustraje.

Živimo u turbulentnom vremenu, a možda je ono uvijek manje ili više takvo. Svjesni smo ipak da se unatoč svemu dobre stvari provuku, proteku kroz vrijeme i prostor i traju. A počesto se moramo i potruditi da to uočimo, shvatimo i naglasimo.

Kulturna baština, simbol identiteta, pokazatelj je osmišljenog trajanja u prostoru i vremenu. Sveobuhvatna i raznovrsna, inspirativna, potiče na primjenjivanje i u svakodnevnom hodu. Svatko od nas bolje primjećuje neke njezine dijelove, suživljuje se s njima, njima protivkiva svoja razmišljanja i stvaranja.

Iako se možda čini da se seoska tradicijska kultura utopila u suvremenim tehničkim i globalizacijskim procesima, oni je tek potiču da progovori na svoj posebni način. U današnje vrijeme njezin se glas često čuje iz etnografskih muzeja. Govor je raznovrstan, a možda se najviše osvrće na tekstil. On se nameće ornamentom, bojom, značenjem. Nadalje, u odjeći kao vrlo jasnom pokazatelju kulturnog, a i osobnog identiteta, vrlo se dobro prepoznaju oznake vremena, prostora, osobnih promišljanja i snalaženja. Oko se najradije zadrži na detalju, pa ga razrađuje, a mašta se poigrava njime, zadovoljna tek kad takav detalj postane dio njezina stvarnog svijeta.

Zalistavac, ukrasni plastron na ženskoj košulji jadranskog područja sjeverne Dalmacije, prisutan je još i u počecima 20. st. Živošću svojih boja i razigranošću geometrijskih oblika mali je ali najdinamičniji dio ženske nošnje ovog područja. Radoznale oči gospođe Marije Vrkić Žuvanić, suradnice Etnološkog odjela Narodnog muzeja Zadar, zastale su na njemu, a vješti prsti odmah su se razigrali. Tako je počeo drugi život *zalistavca*: u večernjoj haljini, kao osvježanje na jastuku...

Ovaj mali priručnik za izradu *zalistavca* živi je način komuniciranja s baštinom, pogled iznutra, uvlačenje u drugo vrijeme i prostor koji tako započinju svoju priču koja se na ovaj način nastavlja. Ujedno je i pokušaj da se upozori na važnost i ljepotu detalja jer upravo detalji osmišljavaju cjelinu. Uočavanje i bavljenje detaljima, igra s njima, pomaže nam da osjetimo i smisao cjeline, posebno ako je ona neshvatljiva. Stoga je ovaj Priručnik poticaj za radionicu u kojoj će polaznice radionice popričati sa *zalistavcem* i podsjetiti se na vremena čije on breme nosi na svojim plećima.

Jasenska Lulić Štorić
voditeljica Etnološkog odjela
Narodnog muzeja Zadar

PREFACE, OR CAN THE *ZALISTAVAC*¹ BECOME “IN”?!

Beside the constant struggle for self-preservation and the recession that has infiltrated both the public and home budgets, there are many small things that can help while fighting the hardships and pessimism that surrounds us.

We live in turbulent times, but then again maybe the times are always more or less turbulent. At the same time we are aware that many good things manage to persist through time and space, but we often need to make an effort in order to notice, understand and emphasize them.

The cultural heritage is a symbol of identity and an indicator of a planned out persistence in space and time. Being comprehensive, rich and inspiring it allows an interaction on a daily basis. Each and every one of us can observe certain parts of it, interact with them, enrich our way of thinking, and our creativity.

Although it may appear that the rural traditional culture disappeared due to contemporary technological and globalization processes, it is in fact quite the opposite. These new processes only stimulate the traditional culture to find a new and different way of expressing itself, a “voice” that is usually channeled through Ethnographic museums. This “voice” is quite diverse, although very often it refers to textile. It presents itself as something ornamented, colorful and meaningful. Furthermore the clothing assumes the role of a clear indicator of a cultural and personal identity, simultaneously expressing the passing of time, the interaction with space, personal thoughts and different ways of adapting. The eye observes the details analyzing it, while the imagination plays with the notion, not satisfied until it becomes reality.

A *zalistavac*, an ornamental dickey on a woman’s shirt from the Adriatic region of Northern Dalmatia, still present at the beginning of the 20th century, represents a small but extremely dynamic part of women’s costumes in this region, mostly due to its lively colors and the playfulness of the presented geometrical shapes. It is the inquisitive eyes of Marija Vrkić Žuvanić, an associate of the Ethnographic Department of the Zadar Region Museum that noticed the *zalistavac* and inspired her skillful fingers, thus allowing the beginning of a second life for the *zalistavac*...on an evening dress, as a refreshing detail on a pillow, etc.

This small handbook for the manufacturing of the *zalistavac* represents a direct form of communication with the cultural heritage, an inside view and an introduction to a different time and a different space, which, through this handbook, continues to exist even today. Furthermore this is also an attempt to emphasize the importance and the beauty

¹ *Zalistavac* is a decorative breast application used in traditional women’s costumes of Northern Dalmatia.

of the details, because it is precisely the details that form the “whole”. The noticing and analysis of details allows us to perceive the meaning of the whole concept, especially if the concept itself is not understandable at first. Therefore this handbook can be perceived as a motivation for the workshop where the participants will be able to interact with both the *zalistavac* and their own history.

Jasenka Lulić Štorić
Head of the Ethnological Department
Zadar Region Museum

UVOD

Zalistavac, plastron, naprsnica, primetača, peturina, sve su to isti dijelovi svečane tradicijske ženske odjeće na području sjeverne Dalmacije, u priobalju i na otocima. Bila im je svrha ukrašiti poprsje žene. Razlikovali su se po svom lokalitetu, načinu i tehnici izrade, bojama, pa i bračnom statusu žene koja ga nosi.

U Etnološkom odjelu Narodnog muzeja Zadar čuva se svečana zadarska varoška odjeća 60-ih godina 19. st. čije poprsje ukrašava plastron trokutasta oblika. Izrađen je tehnikom vodoravnog mreškanja od iste tkanine (svileni modrozeleni taft) kao i haljina.

U šibenskoj varoškoj odjeći nosila se primetača, izrađena od svilene tkanine, bijele, ružičaste ili pastelno žute boje. Nosila se iznad košulje, kopčala na potiljku, a s četiri prekrizene trake vezivala se na leđima.

Iz Posedarja sačuvan je primjerak peturine od bijeloga lanenog platna, ukrašen bijelim vezom i čipkom na kukicu.

Tema ovog priručnika bit će zalistavac, znakovit po svom živopisnom mozaiku ukrašenom zlatovozom, koji je kao takav bio “tekstilni ukras” u svečanom tradicijskom ruhu žene zadarskog priobalja i otoka.¹ Neosporno je jedan od ljepših vezova na ženskom ruhu jadranskog područja. U Etnološkom odjelu Narodnog muzeja Zadar i Zavičajnom muzeju Biograd na Moru te u privatnom vlasništvu, čuvaju se vrijedni primjerci zalistavaca iz 19. st. koji potječu iz Novigrada, Biograda na Moru, Pakoštana te mjesta Pašman na otoku Pašmanu. Svaki sačuvani primjerak je poseban, ne ponavlja se.

Najveći broj sačuvanih zalistavaca koji se nalaze u Etnološkom odjelu Narodnog muzeja Zadar potječe s otoka Pašmana. Podloga im je od čvrsto podstavljene vunene tkanine crvene, crne, zelene ili modre boje. Mozaik je složen od raznobojnih komadića tkanina iskrojenih u razne geometrijske oblike. Djelići tkanina crvene, modre žute, zelene, bijele, ponekad i ružičaste boje najčešće su simetrično slagani i tako posebnom tehnikom aplikacije optočeni srmom (zlatnim ili srebrnim koncem). U nedostatku srmenog konca žene su upotrebljavale i deblji pamučni bijeli konac. Zalistavci su ukrašavani srmenim trakama, metalnim šljokicama i raznobojnim perlicama.

Sačuvana su dva zalistavca iz Pakoštana, rađena posve istom tehnikom, ali razlikuju se jedan od drugoga po ornamentici i bojama.

Također dva zalistavca iz Novigrada nalaze se u istom muzeju, vrlo su različitih mozaika i po ornamentici i po bojama.

¹ J. Lulić Štorić, *Vez i čipka sjeverne Dalmacije*, Zadar, 2003.

U Zavičajnom muzeju Biograd na Moru postoje dva zalistavca koji se razlikuju od ostalih po finoći tkanina i preciznosti izrade, sve ostalo je u osnovi isto.

Zalistavac su žene ukrasnom badačom pričvršćivale na poprsje košulje, a krajeve bi ume-tale u oplećak tako da središnji dio mozaika bude uočljiv.

U siromašnom odabiru tkanina i konca skoro nepismene žene slagale su prekrasne mozaike, slobodnim izražavanjem one su svoju kreativnost potpisivale iglom i koncem. Šteta što ni jedna nije ostavila svoje ime.

U literaturi 18. i 19. stoljeća nailazimo na likovne prikaze tradicijskog odijevanja predmetnog lokaliteta iz kojih možemo lijepo iscrtati shemu mozaika.²

Svi pisani i materijalni dokazi upućuju nas na to da je zalistavac kao takav prepoznatljiv dio naše kulturne baštine za ovo područje.

Uz malo truda, u osmišljenoj radionici, vrlo ćemo brzo upoznati tehnike izrade zalistavca i njime ukrasiti dijelove suvremene odjeće i uporabne predmete, pa i dekorirati prostor u kojem živimo.

Spojimo etnološko naslijeđe i moderan kulturni identitet.

Autorica

² A. Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, Venezia, 1774; F. Carrara, *La Dalmazia descritta*, Zadar, 1846.

I. LIKOVNI PRIKAZI KAO VAŽAN ČIMBENIK U REKONSTRUKCIJI TRADICIJSKE ODJEĆE

Osim materijalne ostavštine od velike su pomoći pri rekonstrukciji tradicijske odjeće testamenti i popisi dote koji se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru ili župnim kućama pri mjesnim crkvama. Najstariji su pisani glagoljicom.

Od posebne su važnosti likovni prikazi gdje su nam od pomoći i najsitnije nacrtani detalji. U našem slučaju spomenuti ćemo nama najinteresantnija tri autora.

Nezaobilazan je crtež “Otočanka zadrarskog kanala”¹ koji je spoj etnografa i prirodoslovca i da bi ga se razumjelo potrebno ga je pomno promotriti. Na crtežu žene u svečanoj tradicijskoj odjeći toliko je detaljno prikazan svaki dio odjeće da se može razaznati ornamentika i tehnika veza na oglavlju, košulji i zalistavcu, način češljanja, vezivanja oglavlja, oblačenja, te vrsta nakita. Odmah smo uočili prekrasnu ornamentiku zalistavca što nas u ovom priručniku posebno interesira. Žena na crtežu pripadala je najvjerojatnije nekoj imućnijoj obitelji u Kalima (na otoku Ugljanu), gdje je autor, usidren, sklonivši se od nevremena, boravio osam dana. Žena nosi u košari smokve. S njezine desne strane nacrtan je presjek oboljele grane smokve. Fortis napominje da je to smokvina guba koju je primjetio jedino u ovom dijelu Dalmacije. O tome vrlo detaljno piše svojim prijateljima i kolegama.

To su neki od detalja kojima sužavamo lokalitet pripadnosti ove prelijepa tradicijske odjeće. No možda neka nova saznanja pobiju ili nadopune ova sadašnja.

Drugi vrlo značajan kolorirani likovni prikaz “Otočanka blizu Zadra”² sličan je prvom, ali s puno manje detalja. Zapravo na ovom ima mnogo manje detalja veza na oglavlju i košulji. Ovaj crtež nadopunjuje prvi u smislu određivanja boja pojedinih dijelova odjeće i veza. Primjećujemo da je najveći i najljepši ukras zalistavac na poprsju ove žene. Sasvim lako možemo iscertati njegov mozaik.

Akvarel “Djevojka u svečanoj nošnji okolice Biograda”³ istančan je i nadasve romantičan. Nikakvu poteškoću ne predstavlja izraditi rekonstrukciju tradicijske odjeće po ovom crtežu. Njezin zalistavac nudi nam mozaik posebnih geometrijskih oblika i vrlo skladnih boja. Iz buketa stolisnika (*Achillea millefolium*) djevojka je izvadila grančicu, drži je u desnoj ruci, očito je želi nekome pokloniti. Slikarica nam je željela poručiti kako je ovaj cvijet, stolisnik, u to doba bio simbol ljubavi i dobre sreće.

Eto toliko toga nam poručuju dobri likovni prikazi tradicijskog odijevanja.

¹ A. Fortis, opat, putopisac, prirodoslovac i etnograf, *Viaggio in Dalmazia, Venezia, 1774. g.*

² F. Carrara, arheolog, povjesničar i etnograf, *La Dalmazica descritta, Zadar, 1846. g.*

³ Zoe Borelli Vranski-Alačević, hrvatska slikarica (1888. – 1980.)



Otočanka zadarskog kanala, u knjizi: Alberto Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, Venezia 1774., tabla Ia



Otočanka blizu Zadra, u knjizi: Francesco Carrara, La Dalmazica descritta, Zadar, 1846.



Zoe Borelli Vranski-Alačević (1888.-1980.), Djevojka u nošnji okolice Biograda, oko 1925., skenirano iz knjige: Jasenka Lulić Štorić, Olga Oštrić, Branka Vojnović Traživuk, Narodne nošnje sjeverne Dalmacije, Zadar, 2005., str. 225



S promocije rekonstruirane tradicijske odjeće, Kali, otok Ugljan, 2003.

II. PRIMJERCI SAČUVANIH ZALISTAVACA I REKONSTRUKCIJE

1. Biograd na Moru, 19. st., ZMB, inv. br. 11
2. Pašman, kraj 19. stoljeća, NMZ EO-23
3. Biograd na Moru, 19. stoljeće, ZMB, inv. br. 34
4. Pašman, oko 1840. god., NMZ EO-96
5. Pašman, oko 1840. god., NMZ EO-97
6. Pašman, oko 1840. god., NMZ EO-98
7. Pašman, oko 1840. god. NMZ EO-99
8. Pašman, oko 1840. god. NMZ EO-100
9. Novigrad, kraj 19. stoljeća, NMZ EO-328
10. Pakoštane, kraj 19. stoljeća, NMZ EO-621
11. Pakoštane, druga polovica 19. stoljeća, NMZ EO-666
12. Novigrad, oko 1900. god., NMZ EO-1082
13. Pašman, rekonstrukcija primjerka iz NMZ EO-23 (vlasništvo M. V. Žuvanić)
14. Pašman, rekonstrukcija primjerka iz NMZ EO-96 (vlasništvo M. V. Žuvanić)
15. Osmišljeni mozaik (vlasništvo M. V. Žuvanić)

Kratice:

ZMB – Zavičajni muzej Biograd na Moru

NMZ EO – Narodni muzej Zadar, Etnološki odjel



1. Biograd na Moru, 19. st., ZMB, inv. br. 11



2. Pašman, kraj 19. stoljeća, NMZ EO-23



3. Biograd na Moru, 19. stoljeće, ZMB, inv. br. 34



4. Pašman, oko 1840. god., NMZ EO-96



S. Pašman, oko 1840. god., NMZ EO-97



6. Pašman, oko 1840. god., NMZ EO-98



7. Pašman, oko 1840. god. NMZ EO-99



8. Pašman, oko 1840. god. NMZ EO-100



9. Novigrad, kraj 19. stoljeća, NMZ EO-328



10. Pakoštane, kraj 19. stoljeća, NMZ EO-621



11. Pakoštane, druga polovica 19. stoljeća, NMZ EO-666



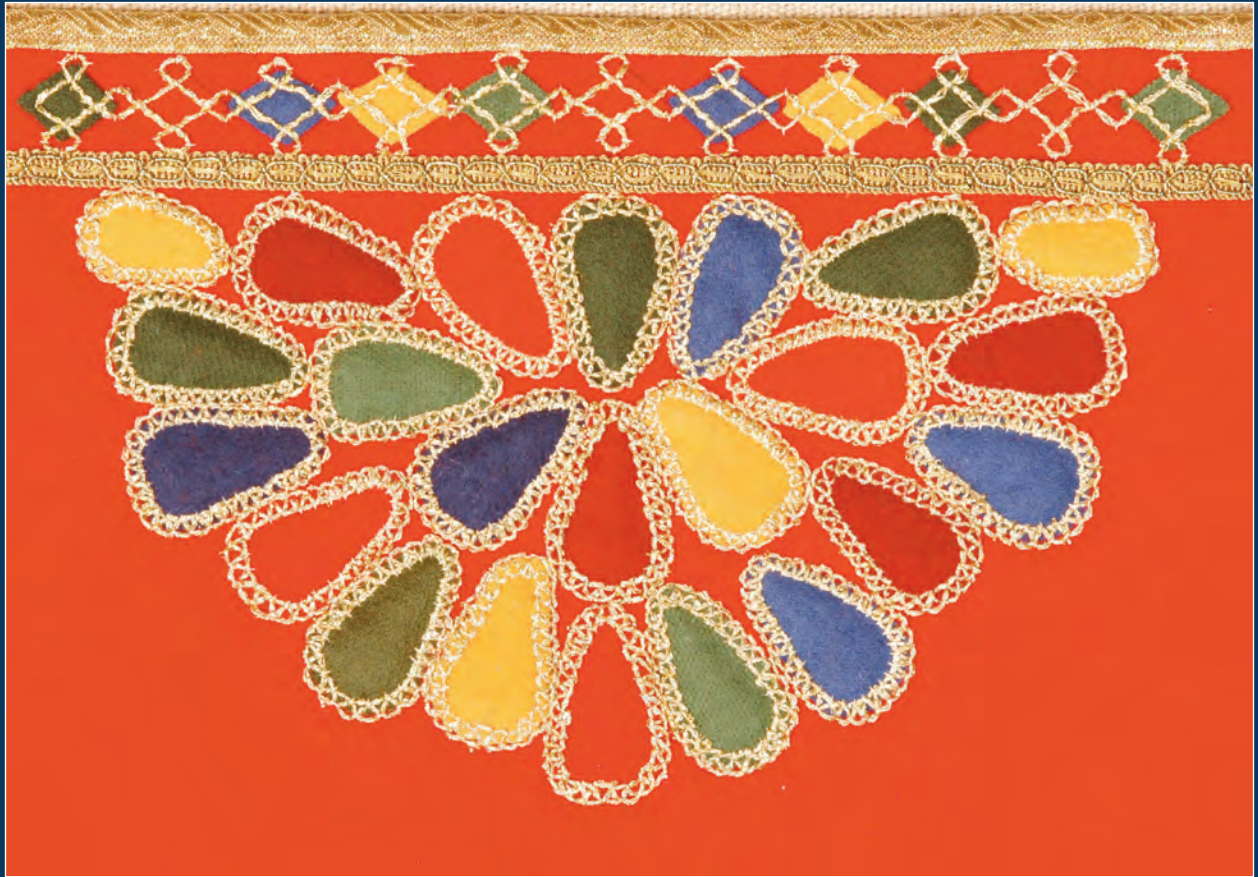
12. Novigrad, oko 1900. god., NMZ EO-1082



13. Pašman, rekonstrukcija primjerka iz NMZ EO-23 (vlasništvo M. V. Žuvanić)



14. Pašman, rekonstrukcija primjerka iz NMZ EO-96 (vlasništvo M. V. Žuvanić)



15. Osmišljeni mozaik (vlasništvo M. V. Žuvanić)

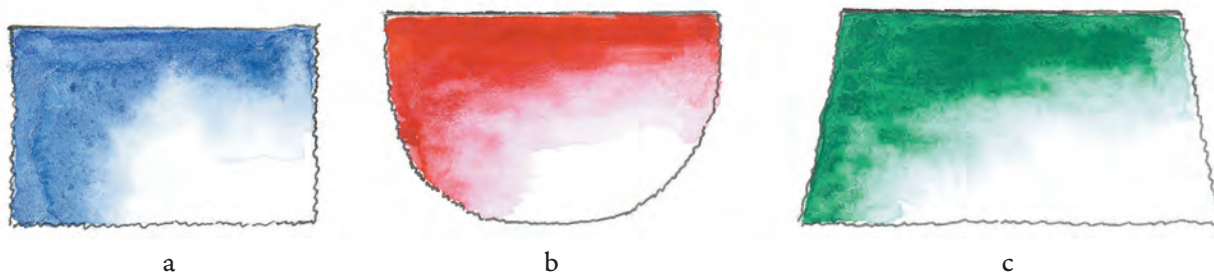
III. IZRADA

1. POTREBNI MATERIJAL I PRIBORI ZA IZRADU ZALISTAVCA

- tkanina od pana i pliša, crvene, zelene, modre, smeđe ili crne boje, najbolje su za podlogu mozaika
veličine 28x26 cm
- deblja pamučna tkanina za podstavljanje podloge, veličine 28x26 cm
- žutica ili bijelo, čvršće pamučno platno, veličine 28x26 cm
- raznobojne, gusto tkane tkanine za oblikovanje mozaika
- škare za rezanje tekstila
- tvrdi papir za oblikovanje sheme mozaika
- raznobojni flomasteri
- igla za goblen (igla s tupim vrhom)
- obična, duža igla za šivanje
- žuti ili bijeli ručni konac (može biti i tanji konac za kukičanje)
- srmeni konac (zlatni ili srebrni) ili deblji pamučni konac
- srmena traka širine 1 cm (2x28 cm)
- metalne šljokice i raznobojne perlice

2. PRIPREMA PODLOGE

Podloga na kojoj se izrađuje mozaik mora biti jednobojna i vrlo čvrsta. U pravilu je to bio crveni, modri, zeleni ili crni pan ili stupano sukno, te smeđi pliś. Mi ćemo upotrijebiti tkaninu koju imamo, ali uvijek jednobojnu. Moramo je dobro podstaviti kako bi ona bila što čvršća, pa ćemo slijedom iskrojiti pan, neku čvršću pamučnu tkaninu i pamučno bijelo platno (ili žuticu) u pačetvorine veličine 28x26 cm. Sva tri sloja tkanine po cijeloj površini učvrstimo imbažd koncem, a zatim je obrubimo. Tako smo pripremili podlogu za izradu zalistavca.



Oblici tkanine kao podloga za zalistavac.

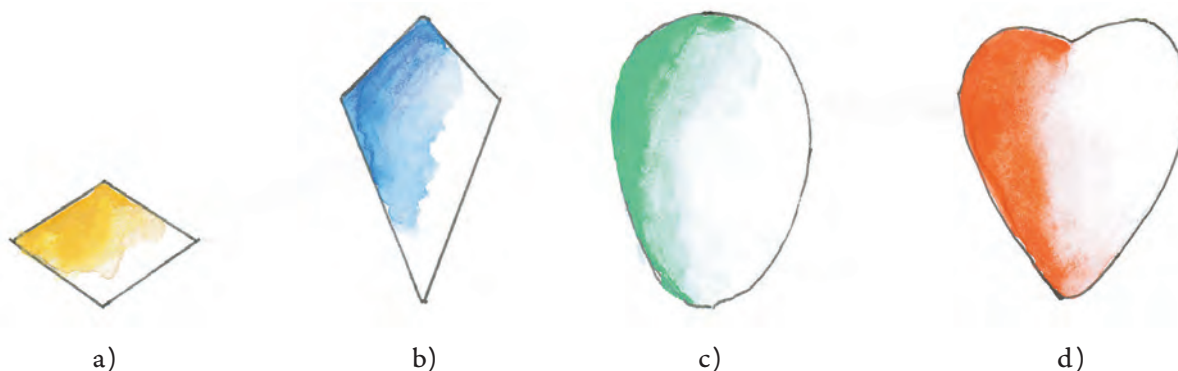
Ako radimo zalistavac za određenu osobu, moramo izmjeriti njezino poprsje.

3. PRIPREMA MOZAIKA

Replicirajmo ili osmislimo mozaik u cijelosti, obojimo ga. Pogledajmo koliko istovjetnih oblika imamo, pa ih od čvrstoga kartona iskrojimo.

Finoća tkanina na mozaiku zalistavca mora biti sukladna tkanini podloge mozaika.

Od odabranih raznobojnih tkanina iskrojimo dijelove mozaika po nacrtanoj shemi i tako na već pripremljenoj podlozi složimo mozaik. Svaki djelić učvrstimo bijelim imbažd koncem. Možemo to učiniti i ljepilom za tekstil. Dobro pogledajmo da nismo negdje pogriješili. Mozaik je najčešće bio simetričan. Promatrajući boje koje smo odabrali, znat ćemo hoćemo li upotrijebiti zlatnu ili srebrenu srmu (konac) ili pak deblji pamučni konac.



Neki od najčešćih oblika dijelova tekstilnog mozaika.

4. TEHNIKA IZRADE MOZAIKA

Na svakom djeliću mozaika, bez obzira na njegov geometrijski oblik, moramo izraditi petlje uz sam njegov rub, a zatim i na podlozi oko njega.

Iglom oštrog vrha, žutim ručnim koncem (može poslužiti i konac za kukičanje “ljljan 50”, bež boje, “Unitas”, Zg), 2-3 mm od ruba prema sredini, okomito, pravimo petlje dužine oko 3 mm u razmaku od 5-7 mm. Kad smo napravili petlje na svim dijelovima mozaika, počnemo praviti nove uz sam njihov rub, ali na podlozi. One se prave vodoravno, tako da se svaka nalazi između dvije okomite, ali u razmaku, kako je prikazano na crtežu a). Na crtežima c) i d), kad su slagani djelići mozaika različitih geometrijskih oblika, vodoravne petlje između njih su zajedničke i uvijek su simetrično poredane.

Svaka petlja mora biti dobro učvršćena, jer ona nosi cijeli mozaik. Čvrsta petlja čini mozaik čvrstim, a zlatovez savršenim.

Tijekom rada vodimo brigu o urednosti naličja mozaika. Na njemu se može vidjeti bezbroj tragova (u svim pravcima) žute ili bež boje konca, ali nijedan ne strši. Sve izgleda kao jedan labirint u kojem se ne vidi trag ulaska, a ni mogućnosti izlaska.

Kad su svi dijelovi mozaika pričvršćeni petljama za podlogu, pristupamo ukrašavanju mozaika srebrenom ili zlatnom niti – srmom.

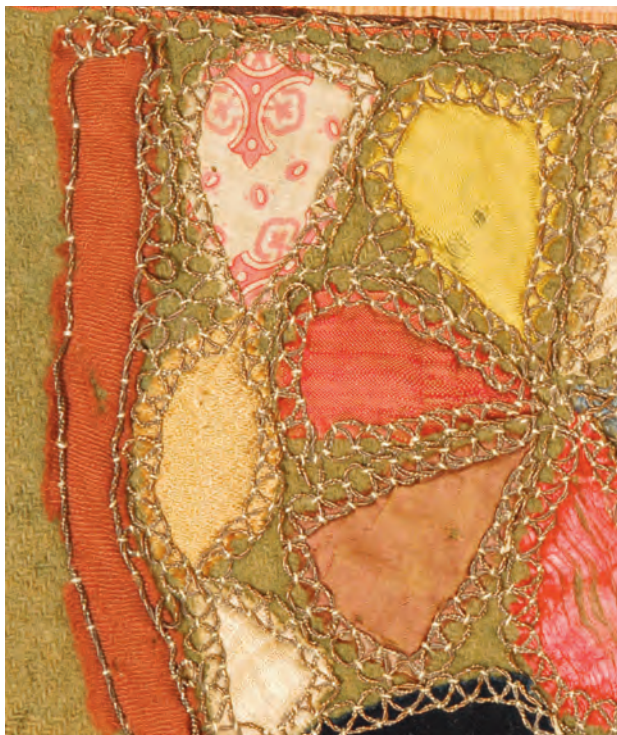
Uzimamo iglu s tupim vrhom (igla za izradu goblena) i srmeni konac (“Iris”, “Unitas”, Zg). Pogledajmo upute na crtežima b), c) i d).

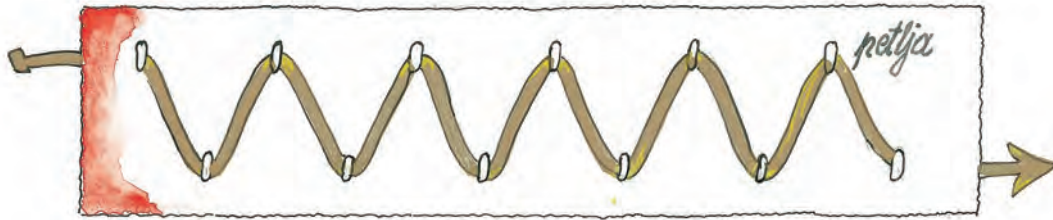
Srmeni konac provlačimo kroz petlje, uvijek u istom smjeru, praveći kružnice, i tako moramo obuhvatiti svaki djelić mozaika, ni jedna petlja ne smije biti ni višak ni manjak.

Izrada gornjeg ruba zalistavca prikazana je na crtežu e), f) i g).

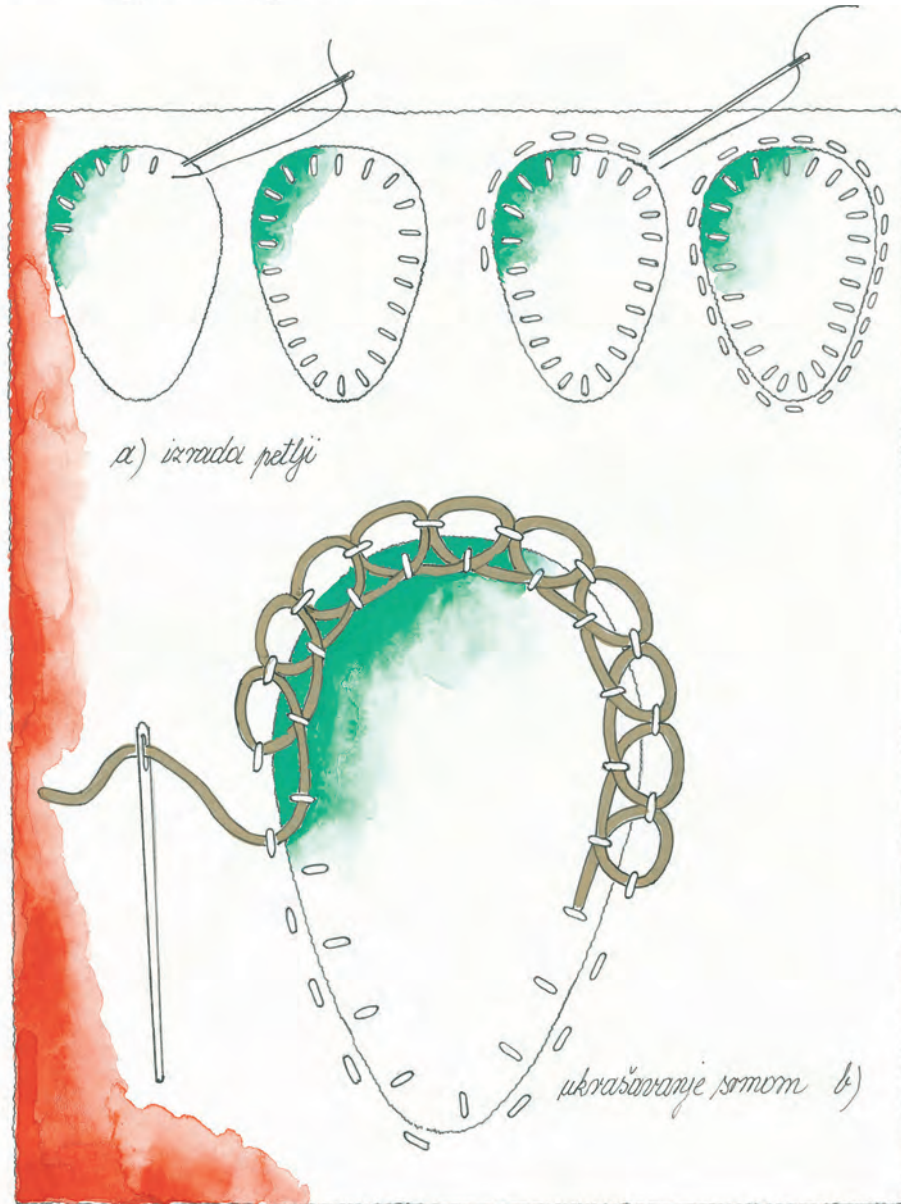
Pri radu ne smijemo zatezati srmeni konac, puštajmo ga da on slobodno u svojoj naravi pravi male kružnice idući od petlje do petlje.

U konačnici gornji rub zalistavca možemo opšiti srmenom trakom širine 1,5-2 cm. Na naličju zalistavca ne smije biti ni traga srmenom koncu.



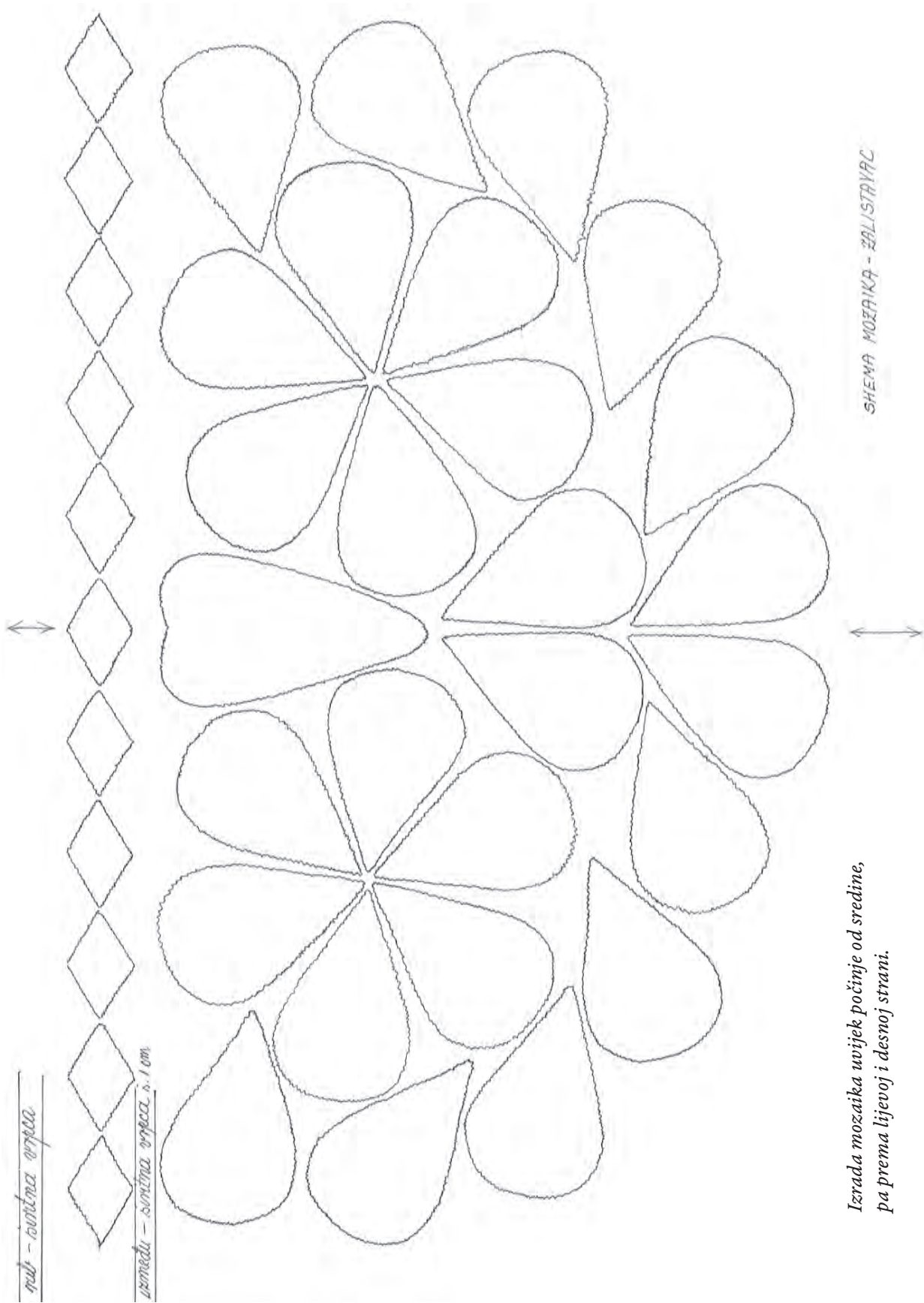


ukrašavanje rubnih dijelova moravica



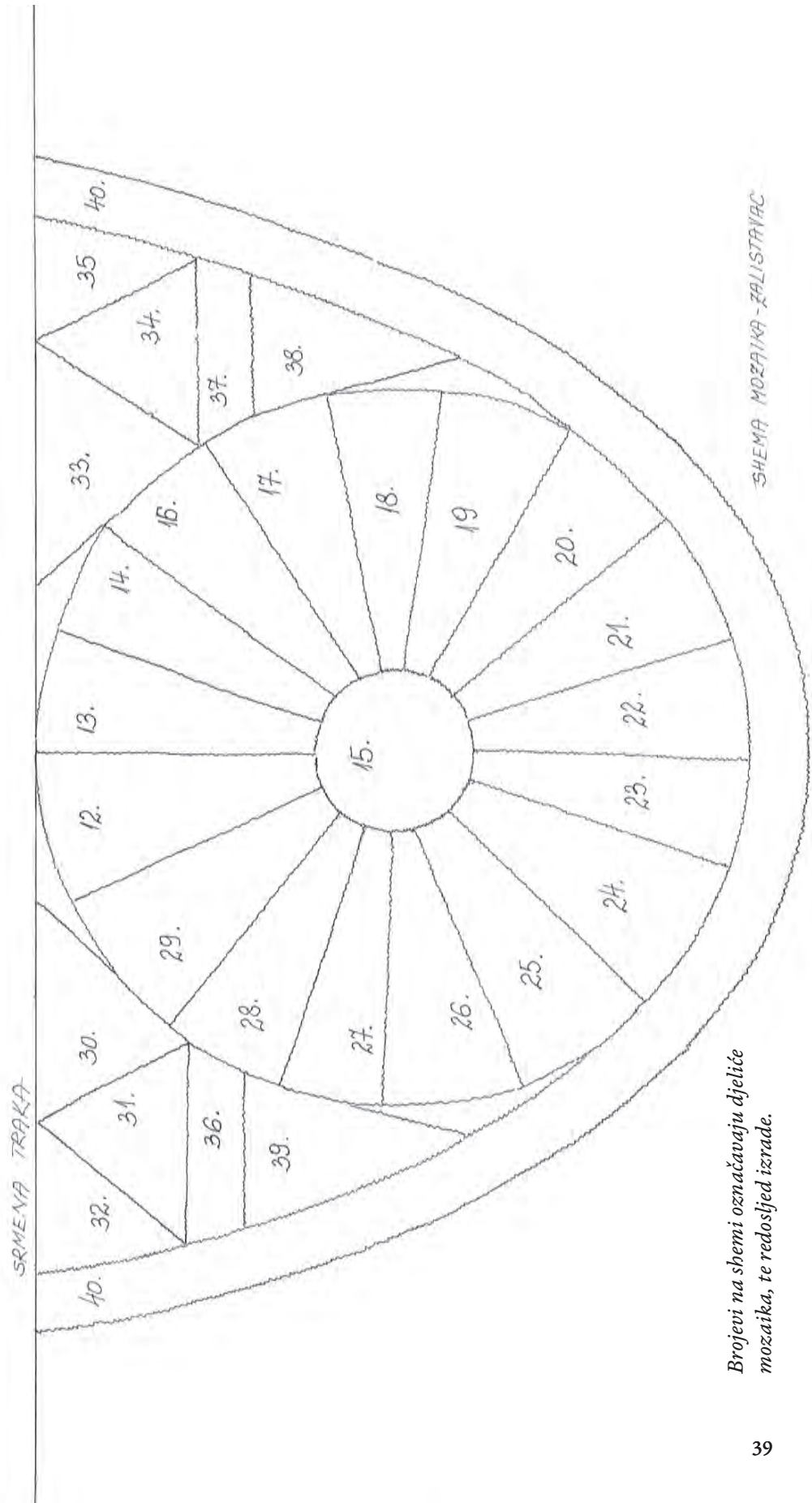
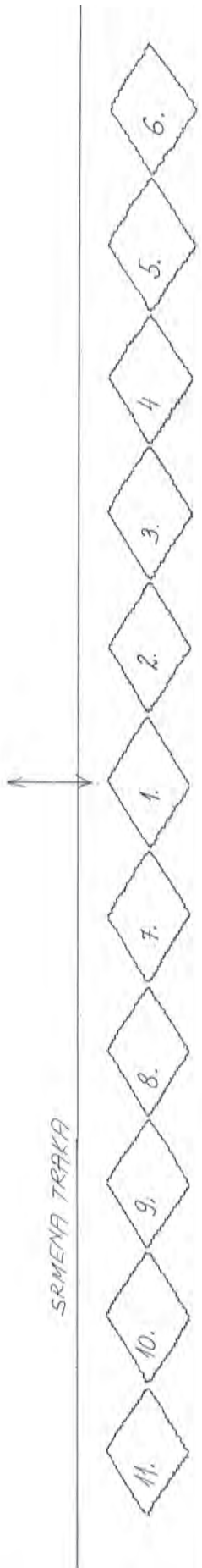
a) izrada petlji

ukrašavanje, samom b)



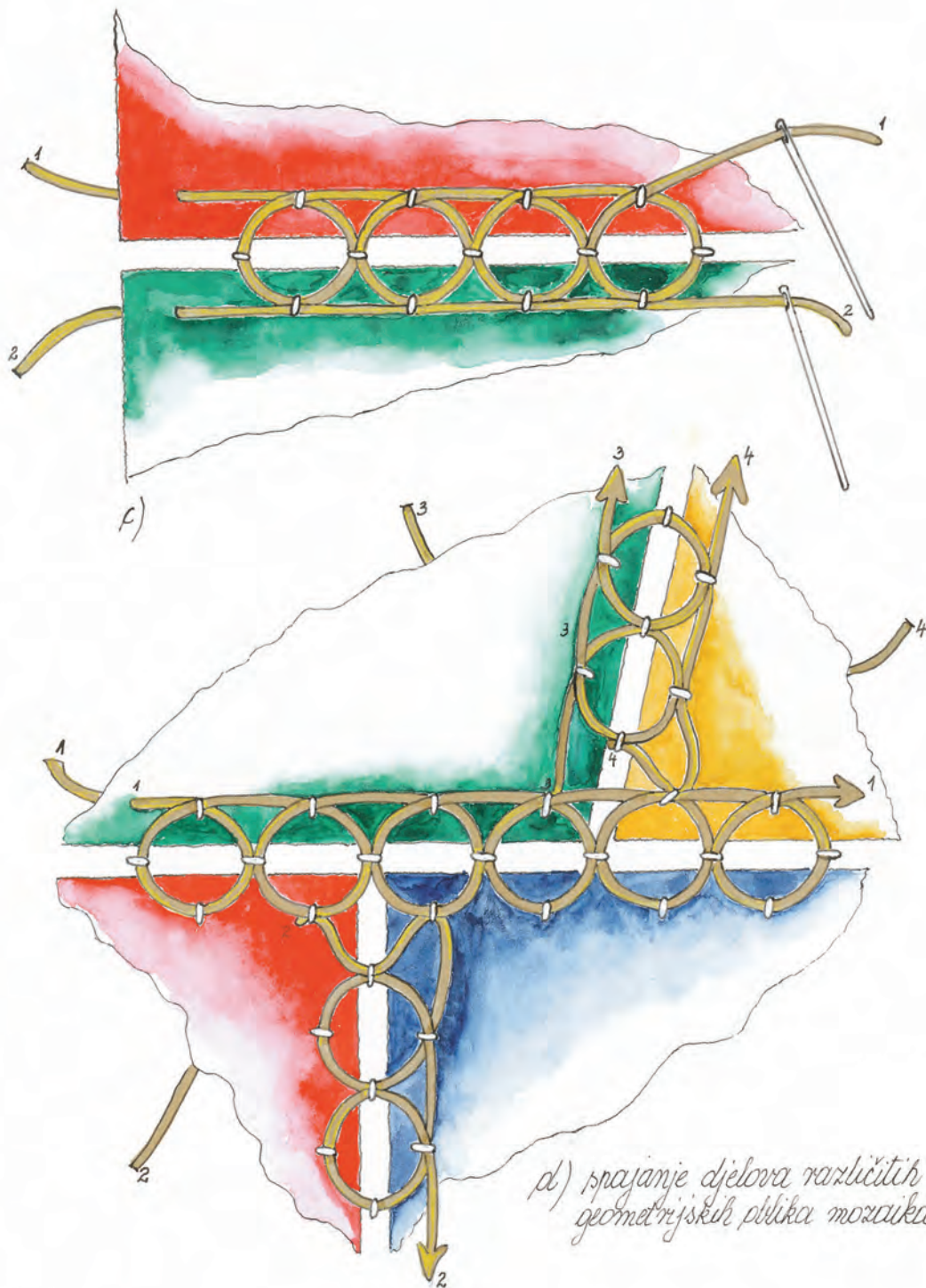
*Izrada mozaika uvijek počinje od sredine,
pa prema lijevoj i desnoj strani.*

SHENA MOZAIKA - ZALISTAVAC

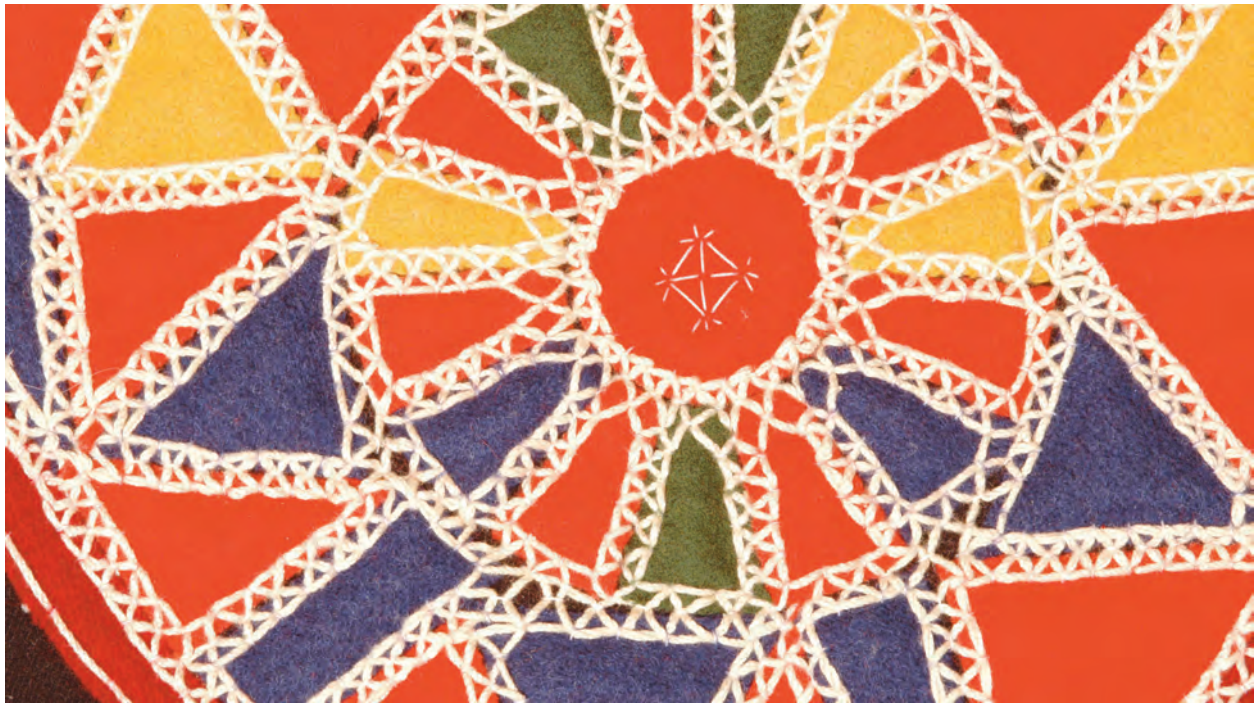


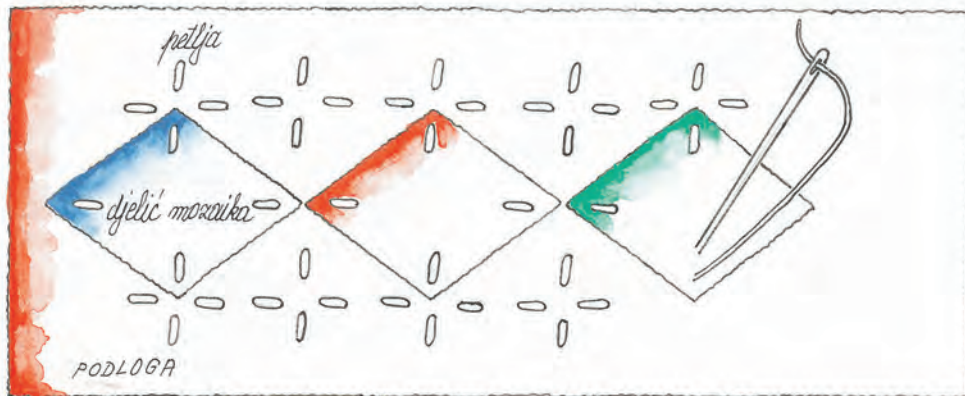
SHEMA MOZAIKA - ZALISTAVAC

Brojevi na shemi označavaju djelice mozaika, te redosljed izrade.

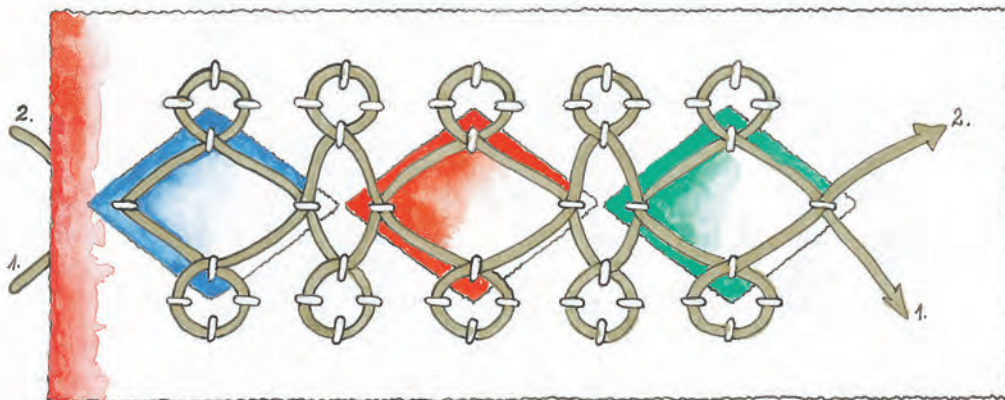
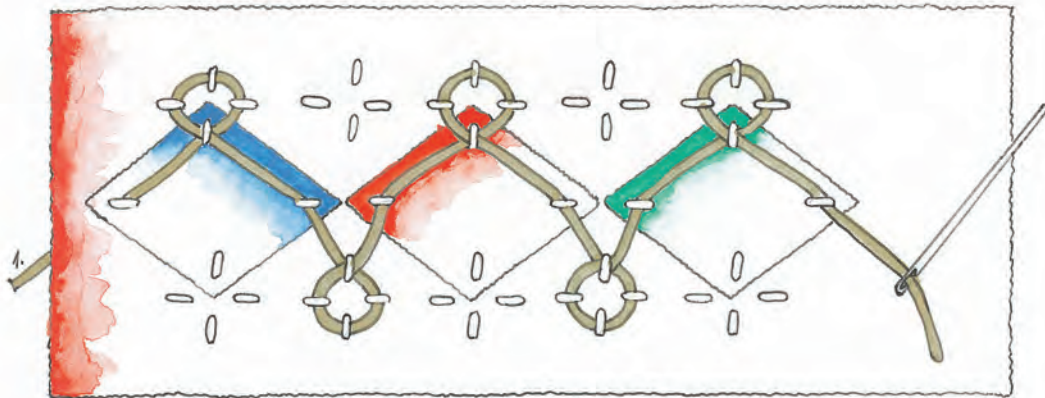


d) spajanje dijelova različitih geometrijskih slika mozaika

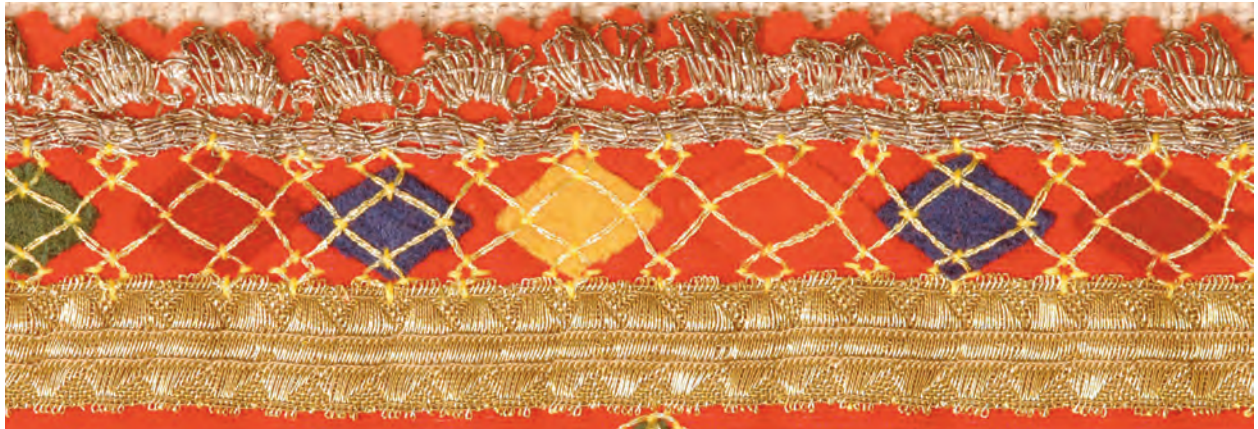




e) izrada peltji (gornji dio zalistavca)



f), g) ukrašavanje srmom (gornji dio zalistavca)



IV. TEKSTILNI MOZAIK U SUVREMENOM ŽIVOTU

Kako prepoznati ovaj projekt čiji je cilj poglavito pobuditi širi interes za spoznaju vrijednosti i ljepote tekstilne kulturne baštine?

Organizirane radionice, izložbe, revijalne kolekcije odjeće i osobnih predmeta, ukrasnih predmeta u prostoru, to su multimedijalni potezi kojima ćemo privući mnoštvo, bez obzira na generaciju i pripadnost.

Ovaj će priručnik pomoći svim ljubiteljima ove vrste umjetnosti da individualno ili kroz radionice pronađu nadahnuće u izvorima tradicijske odjeće ukrašene starim hrvatskim vezi-lačkim vještinama.

Kad smo svladali tehniku izrade mozaika te uspjeli izraditi zalistavac, možemo se prepustiti maštovitosti, slobodnom kreativnom izražavanju.

Pristupimo ukrašavanju stare i nove odjeće, priručnih predmeta, pa i vlastitog stana. Budući da je mozaik živopisan i šaren, preporučuje se da se uvijek ukrašava jednobojna podloga, bez obzira na to je li to odjevni ili dekorativni predmet.

Evo nekoliko sljedećih primjeraka odjernih predmeta koji će vam idejno pomoći i potaknuti vašu maštu.





S otvorenja izložbe “Nošnje sjeverne Dalmacije”, Zadar, Gradska loža 2003.



Zalistavac u svečanoj varijanti suvremenog odijevanja

Summary

The *zalistavac*, *dickey*, *naprsnica*, *primetača*, *peturina*, are all part of the ceremonial traditional women's costume from the region of North Dalmatia. The purpose of these elements was to ornate the women's chest. They differed according to the location, the methods and technology used to make them, together with the color, and the marital status of the woman wearing it.

A ceremonial costume from the 1860s used in the area of Varoš in Zadar can be found in the Ethnological Department of the Zadar Regional Museum. The costume is characterized by a triangle shaped *dickey* located on the chest area, created by using a horizontal rippling of the same textile used for the dress (a silk blue-green taffeta).

In the town of Šibenik the costumes consisted of a *primetača* made out of usually pastel yellow or pink silk. The *primetača* was placed above the shirt and clasped by four strips around the nape, and tied, in a cross fashion, around the back.

A *peturina* from Posedarje, made out of white linen and adorned with white embroidery and crochet made lace was also conserved.

The subject of this manual will be the *zalistavac* renowned for its lively mosaic embroidered with golden threads, and its function as a "textile ornament" for the ceremonial traditional costumes for women of the coastal area of Zadar, and the local islands (1). It is without doubt one of the most beautiful embroidery on a costume in the Adriatic region. The Zadar Region Museum together with the Biograd na moru Local History Museum, and various private assortments, conserve a valuable collection of *zalistavci* from the 19th century belonging to the regions of Novigrad, Biograd na moru, Pakoštane, and locations on the island of Pašman (Pašman, Tkon, Banj, Kraj, and others). Each conserved item is unique.

The largest number of conserved *zalistavci*, located at the Ethnological Department of the Zadar Regional Museum, originates from the island of Pašman. Their basis is a wool based textile usually colored in red, black or blue. The mosaic is created out of various pieces of cloth cut out into different geometric shapes. Pieces of red, blue, yellow, green, white and sometimes even pink colored cloth are usually symmetrically combined and, with the use of a particular technique, fitted with sterling silver or golden thread. If the sterling silver or golden thread was not available a thick white cotton thread was used instead. The *zalistavci* were decorated using strips of sterling silver, metal sequins, and colorful small beads.

Two conserved *zalistavci* originating from Pakoštane were crafted using the same technique, but they differ one from the other ornamentally and in colors.

Two *zalistavci* from Novigrad located at the same museum also differ from each other ornamentally and as far as the mosaic and colors are concerned.

Two *zalistavci* located at the Biograd na moru Local History Museum are completely different from any other due to the quality of the material used and the manufacturing precision. The rest of their characteristics are typical.

The women would fix the *zalistavci* on their shirts with a pin, while its ends would be inserted into the blouse in order for the central part of the mosaic to be visible.

With a very modest choice of materials and thread, basically illiterate women were creating beautiful mosaics, signing their own free expression and creativity with their needle and thread. Unfortunately none of them are known today.

Various artistic presentations of traditional costumes can be found in 18th and 19th century literature from which the schematics of the mosaics can be copied. (2,3)

Marija Vrkić Žuvanić



Dekoracija stambenog prostora

Tiskanje ovog izdanja finansijski je omogućila
ZADARSKA ŽUPANIJA

